

Agrarische afzet via korte ketens in Drenthe

Gabe Venema, Gerben Splinter, Mariël Benus

Inleiding

Zowel het Rijk als diverse provincies willen via allerlei initiatieven de afzet via korte ketens in de agrarische sector bevorderen. Ze doen dit met het oog op beleidsdoelen als vergroting verdiencapaciteit van agrariërs, versterking verbinding boer-burger, stimulering kringlooplandbouw en plattelandsontwikkeling.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft behoefte aan inzichten in de recente ontwikkelingen en stand van zaken van korte ketens in de agrarische sectoren.

Op verzoek van het ministerie LNV heeft Wageningen Economic Research een monitor korte ketens ontwikkeld. Hiermee wordt in kaart gebracht hoeveel primaire agrarische bedrijven hun producten afzetten via korte ketens en wat belangrijke kenmerken van deze bedrijven zijn. Ook wordt een eerste inschatting gemaakt van de omzet via korte ketens en hoe die regionaal is verspreid. Deze cijfermatige exercitie is uitgevoerd door deskresearch, zowel op nationaal als provinciaal niveau, met als bron de Landbouwtelling (voorlopige cijfers 2020). Deze telling wordt door ondernemers ingevuld die bij de Kamer van Koophandel als agrarisch bedrijf staan geregistreerd.

Definitie van 'korte keten'

In de Landbouwtelling is de volgende EU-definitie voor korte ketens aangehouden: Geen of maximaal één schakel (toeleveringsketenpartij) tussen producent (boer/tuinder) en consument. Rechtstreekse verkoop betreft de verkoop langs de weg, op de markt, via internet, via een eigen winkel en bezorging aan huis. Bij één schakel gaat het om directe leveringen aan retail, horeca & catering en markten.

De **Taskforce Korte Ketens** sluit aan bij een EU Verordening uit 2013: een toeleveringsketen bestaande uit een beperkt aantal marktdeelnemers die streven naar samenwerking, plaatselijke economische ontwikkeling en nauwe geografische en sociale betrekkingen tussen producenten, verwerkers en consumenten.

De beide definities kunnen ertoe leiden dat de Landbouwtelling niet eenduidig door ondernemers wordt ingevuld met als gevolg dat de resultaten verschillend geïnterpreteerd kunnen worden.

Zie voor meer informatie met betrekking tot de definitie van korte ketens: [nationale rapport](#).

In samenwerking met de provincie zijn mensen gevonden die betrokken bij of werkzaam zijn in korte ketens. Deze personen hebben commentaar gegeven op de onderstaande cijfers en ontwikkelingen uit de landbouwtelling. Dit is gedaan in eenmalige sessie bijeenkomst zonder verdere voorbereiding. Ook hebben de genodigde personen huidige belemmeringen en mogelijke kansen benoemd. In het [nationale rapport](#) vindt u meer info over de resultaten van de nationale monitoring en gehanteerde definities.

Onderstaand overzicht beschrijft de huidige situatie (2020) op de primaire agrarische bedrijven met (gedeeltelijke) afzet van producten via een korte keten. Ook wordt ingegaan op de opgetreden ontwikkeling sinds 2017. Aan de orde komen aantallen bedrijven, kenmerken van deze bedrijven en de regionale spreiding. Ook wordt een globale inschatting gegeven van de gerealiseerde omzet die gepaard gaat met afzet via een korte keten.

Agrarische bedrijven met afzet via korte ketens

Aantallen, bedrijfstype en geografische spreiding

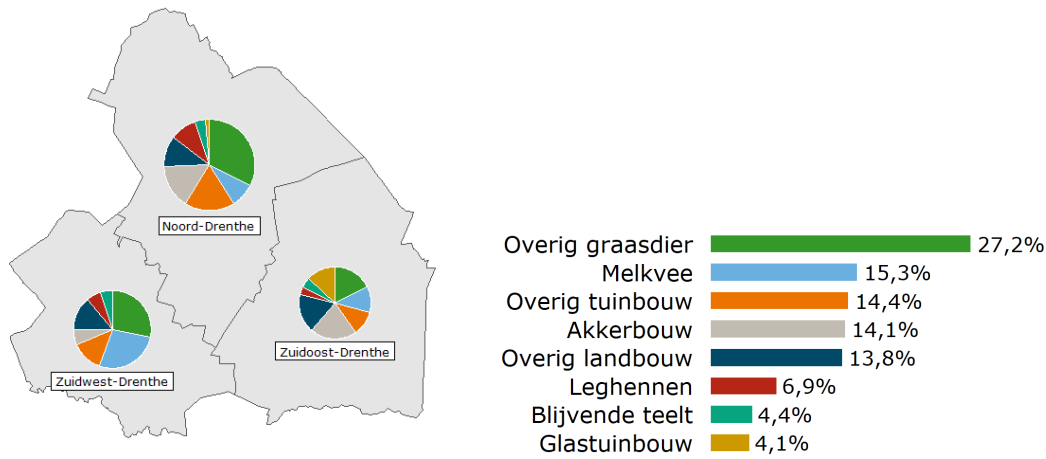
De provincie Drenthe heeft in 2020 rond de 2.750 primaire agrarische bedrijven. Bijna 12% van deze bedrijven (320 bedrijven) zet (een deel van hun) producten af via een korte keten (tabel 1). De twee grootste bedrijfstypen, de melkveehouderij en akkerbouw, hebben procentueel gezien de minste korte keten bedrijven. Bedrijfstypen met relatief veel korte ketenbedrijven zijn de blijvende teelt (fruit), leghennenhouderij en overige tuinbouw (veel boomkwekerijen).

Tabel 1 Aantallen agrarische bedrijven, aandeel korte keten bedrijven (incl. vergelijking met nationale niveau) in Drenthe, 2020

NSO-bedrijfstype	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil (%) met Nederland
Akkerbouw	814	5,5%	-2,9%
Blijvende teelt	20	70,0%	24,9%
Glastuinbouw	38	34,2%	8,3%
Leghennen	33	66,7%	15,1%
Melkvee	880	5,6%	-2,3%
Overig graasdier	613	14,2%	3,5%
Overig landbouw	256	17,2%	3,7%
Overig tuinbouw	100	46,0%	14,2%
Totaal	2.754	11,6%	-2,1%

Bron: Landbouwtelling.

Van de 320 korteketenbedrijven is ruim 27% (87 bedrijven) een overig graasdierbedrijf (zie figuur 1). Dit zijn met name schapenbedrijven en overig rundveebedrijven. Veel andere bedrijfstypen zitten rond de 15% (40 tot 50) van het totaal aantal korteketenbedrijven. De bedrijfstypen met relatief veel korteketenbedrijven scoren qua relatieve aantallen korteketenbedrijven laag: tussen de 4 en 7%. Deze bedrijfstypen komen niet veel voor in Drenthe.

Figuur 1 Verdeling van agrarische bedrijven met afzet via korte keten over de COROP-regio's in Drenthe a), b), per regio ingedeeld naar aandeel bedrijfstype, 2020

a) %: aandeel bedrijfstype in totaal aantal korteketenbedrijven in Drenthe; b) De omvang van een cirkel heeft een directe relatie met het aantal korteketenbedrijven

Bron: Landbouwtelling.

In Noord-Drenthe zijn de meeste bedrijven met afzet via een korte keten (136). Hieronder vallen relatief veel overige graasdierbedrijven (figuur 1). In Zuidoost-Drenthe en Zuidwest-Drenthe zijn deze aantallen respectievelijk 85 en 99. In Zuidoost is meer dan de helft een overig graasdier- of melkveebedrijf. In Zuidwest zien we een gelijkmatiger verdeling over de bedrijfstypen, met ook grotere aandelen voor glastuinbouw, akkerbouw en overige landbouw.

Ontwikkeling 2017-2020

In de periode 2017-2020 is het aantal agrarische bedrijven met afzet via een korte keten toegenomen van 203 bedrijven (7,1% van het aantal bedrijven) naar 320 (11,6%). Procentueel zien we in Drenthe de sterkste toename in de leghennenhouderij en overige tuinbouw. De ontwikkeling van korte ketens in Drenthe komt overeen met het landelijke beeld: een stijging op nationaal niveau van 10,4% naar 13,6%. Wel zien we verschillen in het percentage korte keten bedrijven tussen provincies, met als uitschieter Limburg met 20%. De provinciale verschillen hebben sterk te maken met de aanwezigheid van bedrijfstypen per provincie. Een belangrijk aspect daarbij is de mate waarin bewerking van producten nodig is voordat het kan worden verkocht. Ook zullen aspecten als bevolkingsdichtheid, recreatie en daarmee de potentiële vraag een rol spelen.

Kenmerken bedrijven

Omvang en leeftijd

Een groot deel van de primaire agrarische bedrijven in Drenthe is qua economische omvang zeer klein tot klein (1.335 bedrijven, tabel 2). Ongeveer 13% van deze bedrijven is een korteketenbedrijf. Toch zijn het niet alleen kleine bedrijven die afzetten via een korte keten. Zo levert in Drenthe bijna 1 op de 6 zeer grote bedrijven via een korte keten. In bijna alle onderscheiden SVC-klassen blijft het percentage korteketenbedrijven in Drenthe achter bij landelijk. Dit zien we vooral terug bij de groep grote bedrijven (Drenthe 8,7% versus landelijk 13,5%).

De meeste bedrijven in Drenthe hebben een bedrijfshoofd in de leeftijdscategorie van 50 tot 65 jaar oud. Procentueel gezien bevinden de meeste korte ketenbedrijven zich in de leeftijdscategorie jonger dan 40 jaar (14,3%). Evengoed blijft dit percentage 3,1 punten achter bij het landelijke gemiddelde voor deze leeftijdsgroep.

Op bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 50 wordt vastgesteld of er een potentiële opvolger is. Op de bedrijven met opvolger is het aandeel korte ketenbedrijven (9%) iets beneden het niveau van bedrijven zonder opvolger, en duidelijk minder dan het landelijke niveau (13%). In Drenthe hebben 132 bedrijven een rechtspersoon als juridische vorm. Een op de vijf zet af via korte ketens.

Tabel 2 Aantal agrarische bedrijven, percentage bedrijven met afzet via korte keten (inclusief verschil met nationale niveau), ingedeeld naar economische omvang (SVC) en leeftijd bedrijfshoofd in Drenthe, 2020

SVC-klasse b)	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil (%) met Nederland
Zeer klein	994	13,0%	1%
Klein	341	13,5%	-2%
Middelgroot	394	9,6%	-3%
Groot	780	8,7%	-5%
Zeer groot	245	15,9%	-3%

Leeftijd	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil (%) met Nederland
Jonger dan 40	252	14,3%	-3,1%
40 - 50	507	13,8%	-2,3%
50 - 65	1.398	12,1%	-2,1%
65 en ouder	597	7,5%	-1,7%

a) Groen is positief/rood is negatief bij vergelijking Zuid-Holland met nationale percentage; b) Definitie SVC (standaardverdiencapaciteit)-klassen, x 1.000 euro). Zeer klein: < 25; klein: 25-60; middelgroot: 60-100; groot: 100-220; zeer groot: >250

Bron: Landbouwtelling.

Relatie met multifunctionele activiteiten

De afzet via een korte keten gaat dikwijls samen met multifunctionele activiteiten op het bedrijf, zoals de aanwezigheid van agrarische kinderopvang of agrotourisme. In Drenthe zet bijna de helft van de 62 bedrijven met educatie producten af via een korte keten (tabel 3). Dit geldt ook voor een derde van de 37 zorgboerderijen. Niet verrassend: de meeste bedrijven die zelf landbouwproducten verwerken zijn bedrijven met afzet via korte ketens. De combinatie recreatie-korte keten zien we bij 1 op de 4 recreatiebedrijven terug, 5% beneden het landelijke beeld.

Van de 94 biologische bedrijven in Drenthe zet bijna de helft (48%) producten af via een korte keten. Dit is 10 procentpunten hoger dan landelijk. Slechts 10% van de gangbare bedrijven heeft een korteketenafzet.

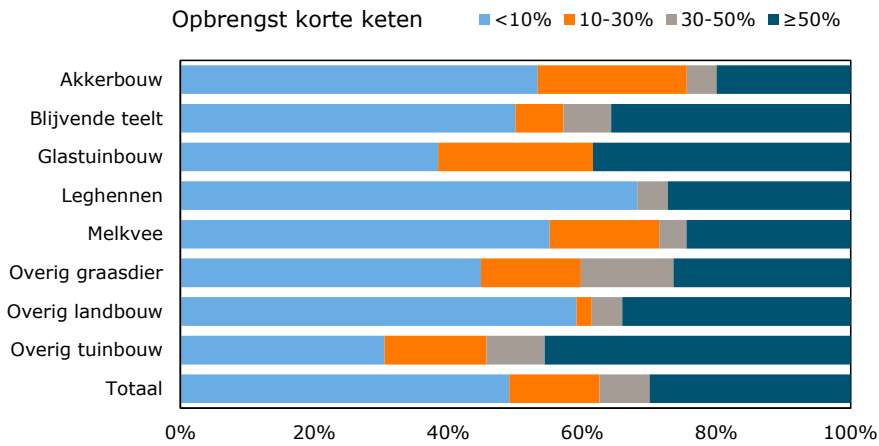
Tabel 3 Aantal agrarische bedrijven, % bedrijven met afzet via korte keten (inclusief verschil met nationale niveau), ingedeeld naar multifunctionele activiteit in Drenthe, 2020

Multifunctionele landbouw	Aantal bedrijven	Percentage korte keten	Vershil t.o.v. Nederland
agrarische kinderopvang	4		-14%
agrotourisme	94	25%	-5%
boerderij educatie	62	44%	0%
natuurbeheer	311	14%	-2%
opwekking duurzame energie voor leverij	159	14%	-4%
stalling van goederen / dieren	124	8%	-8%
verwerking landbouwproducten	49	84%	-4%
zorgboerderij	37	35%	-1%

Bron: Landbouwtelling.

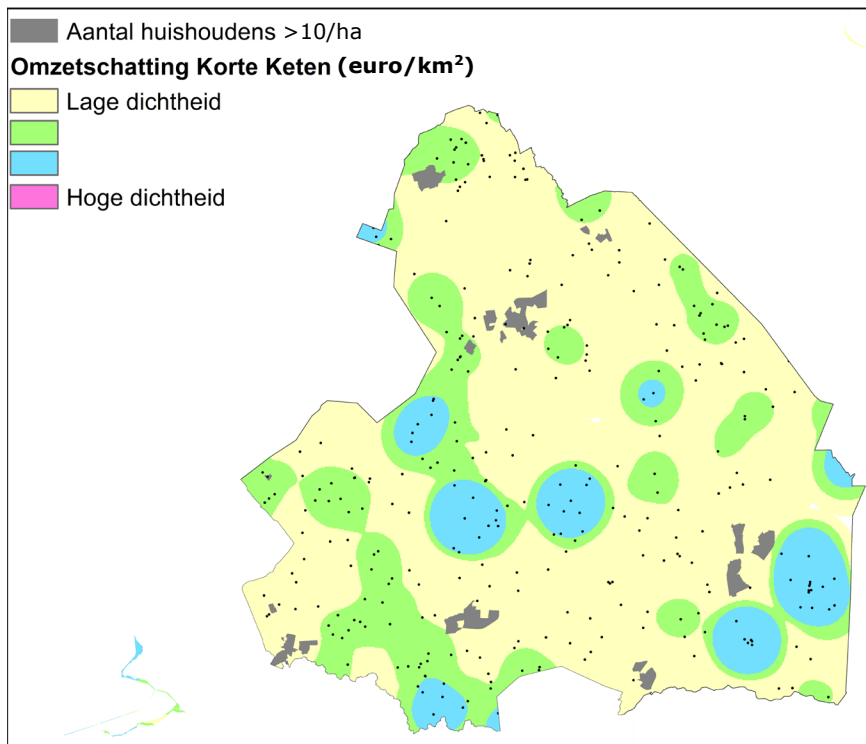
Aandeel korte keten in de bedrijfsomzet

Agrariërs die producten via een korte keten verkopen, hebben ingeschat hoeveel procent van hun omzet via een korte keten wordt gerealiseerd. Bekijken we het beeld voor heel Drenthe, dan geeft de helft van de bedrijven aan dat dit tot 10% van de omzet is (figuur 2). Dit geldt voor de meeste bedrijfstypen. Hier staat tegenover dat 30% heeft aangegeven dat meer dan de helft van de omzet via korte ketens binnenkomt. Het is opvallend dat sommige agrarische ondernemers een relatieve lage opbrengst (<10%) opgeven en andere een relatieve hoge opbrengst (>= 50%).

Figuur 2 Indeling agrarische bedrijven (met afzet via korte ketens) naar percentage van de omzet dat via een korte keten wordt verkregen, ingedeeld naar bedrijfstype in Drenthe, 2020
Bron: Landbouwtelling.

De bedrijven met afzet via korte keten bevinden zich verspreid over heel de provincie (stippen in figuur 3). In deze figuur is ook te zien waar de geschatte omzetwaarde via korte ketens het grootst is. In de blauwe gebieden zien we de hoogste omzetsdichtheid. Dit is deels afhankelijk van het bedrijfstype, zoals de glastuinbouw in de regio Emmen. Ook kan directe afzet in toeristische gebieden een rol spelen. Ten noorden en zuiden van Assen is de omzetsdichtheid relatief laag, evenals in de regio tussen Hoogeveen en Emmen. Voor een nationaal beeld van de omzetsdichtheid zie het [nationale rapport](#).

Figuur 3 Regionale spreiding agrarische omzet via korteketenbedrijven in Drenthe, 2020
Bron: Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Op basis van in de Landbouwtelling ingevulde percentages van het aandeel korte keten omzet in de totale omzet, is een globale schatting berekend van de totale omzet van agrarische producten via korte ketens in Drenthe. Dit betreft een bedrag van rond de 42 miljoen euro per jaar. De bedrijfstypen 'overig landbouw' en 'overig tuinbouw' leveren hierin met ongeveer 20% de grootste bijdrage, gevolgd door de glastuinbouw, melkveehouderij en akkerbouw.

Belemmeringen en kansen voor de korte keten in Drenthe

Gesprekspartners hebben ook huidige belemmeringen en mogelijke kansen benoemd met betrekking tot korte ketens in Drenthe. Op sommige punten is dit aangevuld met wat de rol van overheden en marktpartijen hierbij kan zijn. Alleen de belangrijkste punten uit deze sessie worden hieronder weergegeven. Eventuele aanbevelingen komen van de gesprekspartners en vragen om een aanvullende evaluatie.

Aandachtspunten voor verdere ontwikkeling korte ketens

De uitdagingen die worden genoemd zijn niet nieuw en zijn daardoor al langer in beeld in de provincie Drenthe bij meerdere stakeholders (figuur 4). Zoals in meerdere provincies het geval is, wordt het thema 'logistiek' veelvuldig genoemd. Dat is bekende uitdaging voor korte ketens, die zijn oorsprong vindt in gebrek aan samenwerking, of bereidheid daartoe.

Figuur 4 Genoemde knelpunten rond korte ketens op basis van een sessie met regionale gesprekspartners in Drenthe

Samen optrekken voor afzet product

De ervaringen met samenwerken in de korte keten zijn wisselend, zo blijkt uit de inbreng van de gesprekspartners. Zo werkt DrentsGoed streekproducten al 20 jaar samen met lokale boeren. Deze boeren zijn wel voor 80% afhankelijk van de supermarkten. Op de één of andere manier moeten boeren zich verenigen om invloed uit te oefenen op de supermarkt. Bij Drents goed zie je dat de boeren elkaar niet beconcurreren en goed samenwerken. Bij elk nieuw initiatief is het wel goed om te beoordelen in hoeverre dit in het belang is van de deelnemende ondernemers. Zo wordt er nu ook samengewerkt met DubbelDrents, dat al een ander biermerk in het assortiment voert. Gaan die elkaar beconcurreren? En is dat vanwege de Drentse oorsprong of door een betere of andere (constante) kwaliteit? Veel van deze lokale producten blijken in trek bij de supermarkten in Drenthe. Deze vragen meer dan alleen een onderscheidend product. Het zit ook in versheid en leveringszekerheid. Partijen willen erop aan kunnen dat je altijd kan leveren. Naast dit mooie voorbeeld is het verder wel zoeken naar samenwerkingsverbanden in Drenthe.

Marktwerking positief benutten

De gesprekspartners pleiten voor een soepelere regelgeving vanuit de overheid ten aanzien van korte ketens. Een voorbeeld: bij een groot vleesverwerkingsbedrijf wordt relatief veel minder betaald voor de keuring van (grote aantallen) varkens. De kleine producent in de korte keten met slechts tientallen varkens moet per dier veel meer voor zo'n keuring betalen. Kan de overheid hierin mogelijk zaken rechtekken, bijvoorbeeld door huisverkoop (beter) mogelijk te maken?

De overheid moet goed kijken hoe je korte ketens het beste kunt steunen. De overheid pompt momenteel vrij veel geld in kleine projecten om nieuwe initiatieven te bevorderen, maar dit belemmert soms ook ondernemers die al bezig zijn in de korte keten. Laat op dit punt juist de markt zijn werk doen, wordt gesteld. Maar ondersteun boeren juist weer wel om met ketenpartijen om de tafel te gaan. Daar heeft men weinig ervaring mee.

Meer informatie

Drs. G.S. Venema
T +31 (0)70 335 83 23
E gabe.venema@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

2021-067